

Andrzej Bisztyga¹

Pozycja ustrojowa, organizacja i kompetencje Rady Konstytucyjnej Republiki Kazachstanu

Słowa kluczowe: Rada Konstytucyjna Republiki Kazachstanu, ustrój konstytucyjny Republiki Kazachstanu

Keywords: Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan, constitutional system of the Republic of Kazakhstan

Streszczenie

Po rozpadzie Związku Radzieckiego Kazachstan jest państwem ciągle podlegającym ustrojowym przekształceniom, poszukującym drogi zmian swego systemu konstytucyjnego. Dotyczy to także poszczególnych elementów tego ustroju, takich jak Rada Konstytucyjna ustanowiona konstytucją z 1995 r. i objęta nowelizacją konstytucji z 2007 r. Jednak wcześniej, w latach 1993–1995, w Kazachstanie funkcjonował Sąd Konstytucyjny, który uległ likwidacji.

Artykuł stanowi o ewoluującej pozycji ustrojowej Rady Konstytucyjnej, statusie prawnym członka Rady, zasadach jej organizacji i funkcjonowania. Kompetencje Rady Konstytucyjnej mają charakter mieszany, to znaczy są to zarówno kompetencje orzecznicze, jak i pozaorzecznicze. Rada pozostaje w relatywnie intensywnych, konstytucyjnych związkach z urzędem prezydenta republiki. W warstwie formalnonormatywnej Rada Konstytucyjna Republiki Kazachstan wykazuje pewne podobieństwo do francuskiej Rady Konstytucyjnej, która w założeniu była jej ustrojowym pierwowzorem.

Summary

The constitutional position, organisation and competences of the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan

Ever since the collapse of the Soviet Union, Kazakhstan has still been the state undergoing political transformations, in search of the way of changing their constitutional system. This

¹ Autor jest profesorem nadzwyczajnym w Górnośląskiej Wyższej Szkole Handlowej im. Wojciecha Korfańtego w Katowicach.

also concerns particular elements of the system, such as the Constitutional Council, established by virtue of the Constitution of 2007. Earlier, however, during the period of 1993–1995, there functioned in Kazakhstan the Constitutional Court which was abolished.

The article concerns the evolving position of the Constitutional Council, the legal status of the Council Member, principles of its organization and functioning. The competences of the Constitutional Council are of a mixed nature combining both the judicial and non-judicial competences. The Council remains in relatively intense, constitutional relations with the office of the President of the Republic. In formal and normative terms the Council of the Republic of Kazakhstan indicates certain similarities with the French Constitutional Council, which was meant to be its constitutional prototype.

★

I.

Rozpad Związku Radzieckiego przyniósł skutek w postaci politycznej i ustrojowej emancypacji jego byłych republik związkowych. Transformacje ustrojowe przebiegające w państwach powstałych na bazie tych republik, ze względu na swoją dynamikę, naturalną kolejną rzeczą stanowią przedmiot zainteresowania badaczy ustroju, zarówno politologów, jak i prawników – konstytucjonalistów. Powstałe w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego poszczególne państwa nie są jednak obdarzane tym zainteresowaniem w równym stopniu. Dla szeregu przyczyn postradzieckim obszarem zasługującym na więcej uwagi ze strony badaczy ustroju wydaje się region Azji Centralnej. Cieszy zatem fakt, że w polskiej literaturze przedmiotu daje się odnotować wzrastającą liczbę publikacji dotyczących tej materii. Można nawet odnieść wrażenie, że w ostatnim okresie badania te intensyfikują się.

W gronie pięciu środkowoazjatyckich państw (Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Uzbekistan i Turkmenistan) państwem, którego ustroj konstytucyjny budzi najszerze zainteresowanie – także w Europie – jest Kazachstan. Nie bez znaczenia jest fakt, że w porównaniu z pozostałymi państwami tego regionu posiada on najszerze możliwości prezentacji swych legislacyjnych dokonań, a w konsekwencji europejscy badacze uzyskują relatywnie swobodniejszy dostęp do odpowiednich źródeł.

Konstytucjonalizm poradzieckich państw Azji Centralnej ciągle ewoluje, podlega często znaczącym, a czasami gwałtownym zmianom, czego wyrazem są relatywnie częste zmiany w ich prawie konstytucyjnym *sensu stricto*. Co się tyczy ewolucji kazachstańskiego konstytucjonalizmu w dobie transformacji, to został on zapoczątkowany w 1989 r. zmianami radzieckiej konstytucji Kazachstanu z 1978 r., niemniej wiodącym aktem okresu gwałtownych przemian była Deklaracja o państwowej suwerenności Kazachskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z dnia 25 października 1990 r.² Deklaracja ta otwiera okres niepodległego konstytucjonalizmu kazachstańskiego, torując drogę ku pracom nad przygotowaniem i przyjęciem nowej konstytucji³. W konsekwencji 16 grudnia 1991 r. uchwalono Ustawę konstytucyjną o niepodległości państwowej Republiki Kazachstanu⁴, a następnie dnia 28 stycznia 1993 r., pierwszą pełną i zarazem obszerną Konstytucję Republiki Kazachstanu, która jednak w konsekwencji konfliktu między ośrodkami władzy: prezydentem i parlamentem, odeszła w praktyczny niebyt. Formalnie konstytucja ta została derogowana dekretem prezydenta, a okoliczności i legalność tego działania są w literaturze różnie oceniane⁵.

Obecnie obowiązująca Konstytucja Republiki Kazachstanu⁶ weszła w życie dnia 5 września 1995 r., w konsekwencji przeprowadzenia referendum konstytucyjnego w dniu 30 sierpnia 1995 r.⁷ Należy zaznaczyć, że konstytucja ta doznała obszernej i jakościowo poważnej nowelizacji w dro-

² Deklaracja Kazachskiej SSR o gosudarstvennom suverenitete Kazachskiej Sovetskoj Respubliki ot 25 oktobra 1990 goda, Konstitucionnoe pravo Respubliki Kazachstan. Sbornik konstitucionno-pravovych aktov, Almaty 2002, 3–6. Tłum. Deklaracji na język polski – zob.: T. Bodio, T. Mołdawa, *Konstytucje państw Azji Centralnej. Tradycje i współczesność*, Warszawa 2007, s. 103–106.

³ J. Szymanek, *Ustrój konstytucyjny Kazachstanu*, Warszawa 2013, s. 40.

⁴ O gosudarstvennoj nezavisimosti Respubliki Kazachstan. Konstitucionnyj zakon Respubliki Kazachstan. Sbornik konstitucionno-pravovych aktov, Almaty 2002, s. 9. Tłum. tekstu ustawy na język polski – zob.: T. Bodio, T. Mołdawa, *op.cit.*, s. 107–110.

⁵ J. Szymanek, *op.cit.*, s. 43.

⁶ Tłum. tekstu konstytucji na język polski – zob.: T. Bodio, T. Mołdawa, *op.cit.*, s. 111–150.

⁷ Dzień 30 sierpnia jest obchodzony w Kazachstanie jako święto państwowe – Dzień konstytucji.

dze ustawy o wniesieniu zmian i uzupełnień do konstytucji z dnia 22 maja 2007 r.⁸

Niniejsze opracowanie powstało z myślą o Panu Profesorze Wiesławie Skrzydle, z podziękowaniem za jego wkład w powstanie liczącego się już na rynku prawniczych periodyków naukowych „Przeгляdu Prawa Konstytucyjnego”. Członkowie zespołów: komitetu redakcyjnego, redaktorów tematycznych, redaktorów części oraz rady programowej PPK pracują na rzecz rozwoju periodyku, ale także sami rozwijają się naukowo. Nie byłoby tej naukowej integracji konstytucjonalistów wokół intelektualnego ogniska PPK, gdyby nie impuls, jakiego tej inicjatywie dostarczył Profesor, przez lata życzliwie jej patronując.

Przedmiotem niniejszego, dedykowanego prof. Wiesławowi Skrzydle opracowania postanowiłem uczynić Radę Konstytucyjną (Konstituconnyj Sovet, kaz. Konstitucyalyk Kenesi) Republiki Kazachstanu. Temat ten wybrałem z trzech powodów. Po pierwsze, koresponduje on z szerokością naukowych horyzontów Profesora, który w swej naukowej działalności podejmował bardzo zróżnicowane zagadnienia z zakresu naszej dyscypliny, nie stroniąc od badań komparatystycznych. Po drugie, jednym z nurtów Jego naukowych zainteresowań była kontrola konstytucyjności prawa. Po trzecie, Profesorowi bliskie były i są zagadnienia konstytucjonalizmu francuskiego, a Rada Konstytucyjna Republiki Kazachstanu jest organem wzorowanym na francuskiej Radzie Konstytucyjnej (Conseil Constitutionnel).

II.

Rada Konstytucyjna została ustanowiona konstytucją z 1995 r., ale nie był to chronologicznie pierwszy organ państwowy, któremu w Kazachstanie powierzono zadanie kontroli konstytucyjności prawa. Rada Konstytucyjna miała swego poprzednika w postaci Sądu Konstytucyjnego, ustanowionego wspomnianą Ustawą konstytucyjną o niepodległości państwowej z dnia 16 grudnia 1991 r. Jej artykuł 10 w zdaniu ostatnim stanowił, że „najwyż-

⁸ O vneseni izmenenij w Konstytucii Respubliki Kazachstan. Zakon Respubliki Kazachstan N 254 – III 3RK ot 21 maja 2007 goda, <http://www.akorda.kz> (10.02.2014). Tłum. ustawy na język polski – zob. T. Bodio, T. Mołdawa, op.cit., s. 151–161.

szym organem sądowniczym chroniącym konstytucję jest Sąd Konstytucyjny (Konstituconnyj Sud) Republiki Kazachstanu”. Również pierwsza Konstytucja Republiki Kazachstanu z dnia 28 stycznia 1993 r. uznała potrzebę istnienia Sądu Konstytucyjnego. Szczególnie doniosłe znaczenie miały normy współkonstytuujące rozdział XXI konstytucji z 1993 r., zatytułowany „Gwarancje stabilności Konstytucji oraz ochrona jej postanowień”. Właśnie Sądowi Konstytucyjnemu powierzono w niej zadanie sądowej ochrony konstytucji oraz jej nadrzędności. Organ ten rozpatrywał wnioski o zbadanie zgodności z konstytucją ustaw i innych aktów, zobowiązań międzynarodowych i innych Republiki Kazachstanu. Konstytucja ta określała również sposób nabycia mocy prawnej przez orzeczenia Sądu Konstytucyjnego, a także ich skutki prawne. Określona też została procedura wnoszenia sprzeciwów wobec rozstrzygnięć Sądu Konstytucyjnego przez prezydenta republiki lub przewodniczącego parlamentu, jak również tryb przełamania takiego sprzeciwu większością dwóch trzecich sędziów⁹.

Jednak wraz z derogacją konstytucji z 1993 r. Sąd Konstytucyjny utracił swoją podstawę działania i nie odrodził się już pod rządami konstytucji z 1995 r. Sąd ten funkcjonował stosunkowo krótko, bo między lipcem 1993 r. a sierpniem 1995 r., a jego dzieje są w kazachstańskiej doktrynie konstytucyjnej określane jako „złożone”¹⁰, niemniej dorobek tego organu w zakresie krzewienia świadomości konstytucyjnej jest w niej doceniany¹¹. Trudno było dociec źródeł i przyczyn likwidacji Sądu Konstytucyjnego i ustanowienia Rady Konstytucyjnej, a w konsekwencji ustalić powody tej jakościowej zmiany w obszarze badania konstytucyjności prawa. Argument o kontynuacji poszukiwań optymalnych rozwiązań ustrojowych młodego państwa¹² chyba nie tłumaczy wszystkiego. Przemiana ta wpisuje się w szersze *spectrum* realizowanych w tym czasie zmian konstytucyjnych. Zważywszy na kształtującą się w tym czasie przewagę i z czasem dominację prezydenckiego

⁹ S. Amandykowa Koszkienowna, W.A. Malinowski, *Rola Trybunału Konstytucyjnego Republiki Kazachstanu w kształtowaniu rodzimej nauki konstytucyjnej*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. LXXXVII, s. 23–24.

¹⁰ S.G. Sapargalev, *Konstitucionnoe pravo Respubliki Kazachstan*, Almaty 1998, s. 61.

¹¹ S. Amandykowa Koszkienowna, W.A. Malinowski, *op.cit.*, s. 27.

¹² D.M. Bajhanova, *Konstituconnyj Sovet RK i ego dejatelnost po zaszcite prav i svobod czeloveka i graždanina*, „Pravovaja reforma w Kazachstanie” 2008, nr 2(42), s. 10.

ośrodka władzy w Kazachstanie, właśnie w urzędzie prezydenta należy upatrywać źródła także tego elementu ustrojowej transformacji.

Obowiązująca Konstytucja Republiki Kazachstanu poświęca Radzie Konstytucyjnej cały rozdział VI. Jest on zatytułowany właśnie „Rada Konstytucyjna”. Rozdział ten obejmuje grupę czterech rozbudowanych artykułów o numerach od 71 do 74. Obowiązująca treść tego rozdziału została ustalona w drodze obszernej nowelizacji Konstytucji Republiki Kazachstanu z 2007 r.¹³ O Radzie Konstytucyjnej trudno byłoby powiedzieć, że jest kontynuatorką Sądu Konstytucyjnego, jako że brak związku i ciągłości między tymi organami, ale można ją uznać za kontynuatorkę części zadań tego organu, chociaż są one realizowane na innych zasadach.

Co uderzające i co stwierdzamy już na wstępie naszych rozważań, w przeciwieństwie do Sądu Konstytucyjnego Rada Konstytucyjna nie jest organem władzy sądowniczej. Wynika to jasno zarówno z systematyki konstytucji, jak i z powierzonych Radzie zadań. Poświęcony jej rozdział VI konstytucji został posadowiony między rozdziałem V, zatytułowanym „Rząd” (*Pravitelstvo*), a rozdziałem VII, zatytułowanym „Sądy i wymiar sprawiedliwości” (*Sudy i pravosude*). Przyjmuje się, że Rada Konstytucyjna Republiki Kazachstanu jest organem wzorowanym na Radzie Konstytucyjnej Republiki Francuskiej¹⁴. Rzeczywiście, w warstwie formalnej zachodzi szereg podobieństw między tymi organami. Podobieństwa te ujawniają się w zakresie ich nazwy, pozycji ustrojowej, trybu wyłaniania składu, składu oraz powierzonych im zadań i kompetencji, w tym kompetencji o pozaorzecznym charakterze. Rozwinięcia konstytucyjnych postanowień dotyczących Rady Konstytucyjnej dostarcza ustawa o Radzie Konstytucyjnej Republiki Kazachstanu z 1995 r.¹⁵

Rada Konstytucyjna składa się z siedmiu członków, w tym z przewodniczącego (*predsedatel*), którego powołuje prezydent republiki. Co znamienne, konstytucja posługuje się właśnie pojęciem „członek” (*czlen*), a nie sędzia, co jest konsekwencją usytuowania Rady poza zakresem władzy sądowniczej. Obecnie wszystkich członków Rady Konstytucyjnej powołuje prezydent,

¹³ W rozdziale VI nowelizacja ta objęła art. 71 pkt. 3, art. 72 pkt. 1 oraz art. 74 pkt. 2. Zob. T. Bodio, T. Mołdawa, op.cit., s. 159.

¹⁴ Na zbieżność ustrojowych rozwiązań zastosowanych w Republice Kazachstanu z instytucjami V Republiki Francuskiej zwraca uwagę J. Szymanek, op.cit., s. 189.

¹⁵ „Vedomosti Verchovnowo Soveta Respubliki Kazachstan” 1995, Nr 24, s. 172.

przy czym po dwóch członków Rady wyznaczanych jest odpowiednio przez Senat i przez Mażilis, to jest przez pierwszą izbę parlamentu. Jest to istotna zmiana w porównaniu ze stanem sprzed 2007 r., kiedy to prezydent powoływał tylko dwóch członków Rady. Zmiana ta oznacza znaczące zwiększenie wpływu prezydenta na skład Rady.

Członkowie Rady są powoływani na sześcioletnią kadencję, przy czym co trzy lata odnawiana jest połowa składu Rady. Oprócz tego, *ex lege*, dożywotnimi członkami Rady Konstytucyjnej są byli prezydenci republiki. Póki co, ten przepis nie był jeszcze stosowany, ponieważ dotąd brak byłych prezydentów Republiki. Zasady wyłaniania członków Rady nawiązują do analogicznych regulacji dotyczących francuskiej Rady Konstytucyjnej.

Organizacja i działalność Rady Konstytucyjnej Republiki Kazachstanu są określone szeregiem doktrynalnie założonych zasad, które znalazły swój normatywny wyraz w regulacjach dotyczących Rady. Są to następujące zasady:

Po pierwsze, zasada samodzielności Rady Konstytucyjnej. Po drugie, zasada wyłącznej kompetencji Rady. Po trzecie, zasada niezawisłości przewodniczącego i członków Rady. Po czwarte, zasada nieusuwalności członków Rady. Po piątą, zakaz pełnienia funkcji obrońcy lub pełnomocnika w sądzie, za wyjątkiem przedstawicielstwa ustawowego w sądzie lub w innych organach ochrony prawa. Po szóstą, zakaz protegowania kogokolwiek w dochodzeniu jego praw lub zwolnieniu z obowiązków. Po siódme, immunitet członków Rady. Po ósme, równość praw przewodniczącego i członków Rady¹⁶.

Co się tyczy prawnego statusu członka Rady, w tym jej przewodniczącego, to są oni objęci zasadą *incompatibilitas*. Stanowisko członka Rady nie może być zatem łączone z mandatem deputowanego, zajmowaniem innych płatnych stanowisk i urzędów, prowadzeniem działalności gospodarczej z wyjątkiem działalności twórczej, naukowej lub pedagogicznej, ani wchodzeniem w skład organu kierowniczego lub rady nadzorczej organizacji komercyjnej. Naruszenie któregoś z tych ograniczeń skutkuje pozbawieniem urzędu.

Kandydat na członka Rady Konstytucyjnej musi spełniać wymagania określone ustawą o Radzie Konstytucyjnej. Są one następujące: musi być obywatelem Republiki Kazachstanu, powinien mieć ukończone 30 lat, zamieszkiwać na terenie Republiki i legitymować się wyższym wykształceniem prawni-

¹⁶ D.M. Bajhanova, *op.cit.*, s. 10.

czym¹⁷. Należy dodać, że status prawny przewodniczącego i członków Rady jako urzędników państwowych, obok konstytucji i ustawy o Radzie Konstytucyjnej, dookreślają jeszcze akty normatywne dotyczące służby państwowej.

Ponadto, członkom Rady w czasie sprawowania urzędu przysługuje immunitet. Nie mogą oni być w tym czasie aresztowani, zatrzymani, poddani administracyjnemu środkom karnym nałożonym przez sąd, ani pociągnięci do odpowiedzialności karnej bez zgody parlamentu, z wyjątkiem zatrzymania na gorącym uczynku przestępstwa lub w przypadku popełnienia ciężkich przestępstw.

Po powołaniu członkowie Rady Konstytucyjnej składają przysięgę na wspólnym posiedzeniu izb parlamentu, ale co charakterystyczne – składają ją przed prezydentem¹⁸. W czasie trwania kadencji członkowie Rady Konstytucyjnej są nieusuwalni. Ich uprawnienia mogą zostać cofnięte albo zawieszono jedynie w przypadkach określonych ustawą o Radzie Konstytucyjnej. I tak, postępowanie karne wobec przewodniczącego bądź członków Rady Konstytucyjnej może być wszczęte wyłącznie przez kierownika republikańskiego, państwowego organu prowadzącego dochodzenie i śledztwo. W przypadku gdy postępowanie to dotyczy wysokich rangą urzędników państwowych – takich jak członkowie Rady Konstytucyjnej – nadzór nad takim postępowaniem sprawuje prokurator generalny. W sytuacji gdy uzasadnia to zgromadzony materiał dowodowy, prokurator generalny kieruje do parlamentu wnioski o wydanie zgody na pociągnięcie członka Rady do odpowiedzialności karnej. Postępowanie sądowe toczy się wówczas przed Sądem Najwyższym (*Verchovnyj Sud*). Co szczególnie interesujące, członek Rady Konstytucyjnej nie podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Zadania i kompetencje Rady Konstytucyjnej przedstawiają się jako zróżnicowane i w tym kontekście szerokie. Ich zakres rzeczywiście nawiązuje do rozwiązań francuskich. Interpretacja postanowień rozdziału VI konstytucji przywodzi nas ku konkluzji, że wiodącym zadaniem Rady jest ochrona kon-

¹⁷ G. Sapargalev, *Konstitucionnoe pravo Respubliki Kazachstan*, Akademickij kurs, Almaty 2007, s. 397.

¹⁸ Tekst przysięgi brzmi: „Uroczyste przysięgam, że w dobrej wierze, będę wypełniać nałożone na mnie obowiązki przewodniczącego (członka) Rady Konstytucyjnej Republiki Kazachstanu, będę bezstronny i podporządkuję się wyłącznie Konstytucji Republiki Kazachstanu, nikomu i niczemu, oprócz niej”.

stytucji. Ustawa o Radzie Konstytucyjnej doprecyzowuje zadanie tego organu, stanowiąc, że „Rada Konstytucyjna jako organ państwowy gwarantuje nadrzędność Konstytucji Republiki na całym jej terytorium”.

III.

Kompetencje Rady Konstytucyjnej określa art. 72 w związku z art. 47 ust. 1 i 2 oraz art. 78 obowiązującej konstytucji. Stanowi on, że na wniosek prezydenta republiki, przewodniczącego Senatu, przewodniczącego Mażilisu, pierwszego ministra (tj. premiera) lub co najmniej jednej piątej ogólnej liczby deputowanych parlamentu¹⁹ Rada Konstytucyjna:

Po pierwsze, rozstrzyga – w razie zaistnienia sporów – o ważności wyborów prezydenta republiki, deputowanych parlamentu i referendum ogólnokrajowego, przy czym w przypadku podjęcia tych spraw do rozpatrzenia przez Radę objęcie urzędu (*vstuplenie w dolžnost*) prezydenta, rejestracja deputowanych wybranych do parlamentu bądź ogłoszenie wyników ogólnokrajowego referendum podlegają wstrzymaniu (*priostanavlivaiutsa*).

Po drugie, orzeka o zgodności z konstytucją ustaw przed ich podpisaniem przez prezydenta, przy czym w przypadku podjęcia takiej sprawy przez Radę bieg terminu podpisania ustawy ulega zawieszeniu. W razie orzeczenia przez Radę o niezgodności ustawy z konstytucją ustawa taka nie może zostać podpisana i w konsekwencji nie może wejść w życie.

Po trzecie, orzeka o zgodności z konstytucją postanowień przyjętych przez parlament i jego izby, przy czym chodzi tu o parlamentarne akty prawa wewnętrznego. Ta kompetencja, rozszerzająca przedmiotowy zakres kontroli konstytucyjności na wewnętrzne prawo parlamentarne, została przydana Radzie na podstawie nowelizacji konstytucji Republiki z 2007 r.

Po czwarte, orzeka o zgodności z konstytucją umów międzynarodowych przed ich ratyfikacją, przy czym w przypadku podjęcia takiej sprawy przez Radę, bieg terminu ratyfikowania umowy międzynarodowej ulega zawieszeniu. W razie orzeczenia przez Radę o niezgodności umowy międzyna-

¹⁹ Katalog podmiotów uprawnionych do występowania z wnioskiem do Rady Konstytucyjnej jest zdecydowanie węższy w porównaniu z katalogiem podmiotów, które mogły wystąpić z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego.

wej z konstytucją umowa taka nie może zostać ratyfikowana i w konsekwencji nie może wejść w życie.

Po piąte, dokonuje oficjalnej wykładni (*tolkovane*) konstytucji. Co szczególnie interesujące, o wykładnię tę uprawnione podmioty, na przykład jedna piąta ogólnej liczby deputowanych parlamentu, mogą zwracać się w trakcie procesu legislacyjnego²⁰.

Po szóste, orzeka o zgodności z konstytucją procedury złożenia z urzędu prezydenta republiki w przypadku trwałej niezdolności do wypełniania obowiązków ze względu na stan zdrowia.

Po siódme, formułuje stanowisko w sprawie zgodności z konstytucją przeprowadzonego postępowania w sprawie odpowiedzialności prezydenta republiki za działania podejmowane w zakresie jego urzędowania w przypadku zdrady stanu.

Po ósme, orzeka w sprawach wniosków (pytań prawnych) kierowanych do Rady przez sądy w trybie kontroli konkretnej. Na czas rozstrzygnięcia wniosku (pytania prawnego) sądu przez Radę postępowanie sądowe ulega zawieszeniu. Pytanie prawne może być skierowane do Rady wyłącznie w celu ochrony wolności i praw jednostki, co z jednej strony poważnie zawęża jego przedmiotowy zakres, a z drugiej przybliża je charakterem do skargi konstytucyjnej, z którą jednak absolutnie nie jest tożsame. W kazachstańskim systemie konstytucyjnym w jego obecnym kształcie występuje deficyt skargi konstytucyjnej.

Co szczególnie interesujące, a co zasadniczo nie mogłoby mieć miejsca, gdyby Rada została konstytucyjnie zaklasyfikowana jako organ władzy sądowniczej, konstytucja ustanawia termin, w jakim Rada musi podjąć rozstrzygnięcie. Termin ten został określony jako relatywnie krótki i wynosi miesiąc od momentu wpłynięcia wniosku w danej sprawie. Przypomnijmy, że brak określenia terminu rozpatrywania sprawy przez organy sądowe jest klasyfikowany jako jedna z gwarancji sądowej niezawisłości.

To, co w konstytucyjnej regulacji Rady Konstytucyjnej Kazachstanu zwraca uwagę konstytucjonalisty komparatysty, to znaczące uprawnienia prezydenta dotyczące możliwości skrócenia i tak relatywnie krótkiego, miesięcznego terminu rozpatrzenia sprawy przez Radę, jak również dotyczące

²⁰ D.M. Bajhanova, op.cit., s. 11.

możliwości podważenia przez niego rozstrzygnięcia Rady. I tak, jeżeli prezydent republiki uzna – i jest to uznanie w pełni swobodne – że sprawa jest pilna, to termin jej rozpatrzenia może zostać skrócony do dziesięciu dni. Ponadto, prezydent republiki dysponuje kompetencją wyrażenia sprzeciwu – i w tym przypadku również działa uznaniowo – wobec części bądź całości rozstrzygnięcia Rady Konstytucyjnej. Sprzeciw ten ma charakter zawieszający, bowiem Radzie przysługuje z kolei kompetencja oddalenia sprzeciwu prezydenta większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby swoich członków. W razie nieodrzczenia sprzeciwu rozstrzygnięcie Rady Konstytucyjnej uznaje się za przyjęte.

IV.

Na podstawie całościowej analizy konstytucyjnej regulacji dotyczącej Rady Konstytucyjnej Republiki Kazachstan można stwierdzić, że organem, który dysponuje znacznymi możliwościami wywierania wpływu na skład Rady, na przedmiot jej pracy, na termin, w jakim Rada ma rozstrzygnąć sprawę oraz na przyjęcie orzeczenia jest prezydent republiki. Jest to szerokie i intensywne rozwinięcie formuły prezydenckiej formy rządów – o której stanowi art. 2 pkt 1 konstytucji – na gruncie rozdziału VI konstytucji. *Nota bene*, spostrzeżenie to wpisuje się w ogólną ocenę konstytucji. Otóż trudno byłoby wskazać fragment konstytucyjnego ustroju republiki, na który prezydent nie mógłby – w świetle konstytucyjnych regulacji – efektywnie oddziaływać. Zauważmy także, że stopień jego powiązania z Radą jest znacznie wyższy niż to miało miejsce w przypadku Sądu Konstytucyjnego, funkcjonującego w latach 1993–1995. Ta intensyfikacja konstytucyjnych związków prezydenta i Rady była możliwa dzięki odebraniu jej charakteru sądowego na podstawie konstytucji z 1995 r.

Rada Konstytucyjna obraduje na posiedzeniach. Przewodniczący Rady posiada kierownicze kompetencje organizacyjne. Kieruje on przygotowaniem i analizą przyjętych do rozpatrzenia spraw, zwołuje posiedzenia Rady i organizuje jej prace, podpisuje rozstrzygnięcia i protokoły posiedzeń, a także, co porównawczo niespotykane – na żądanie prezydenta republiki prze-

kazuje mu informacje o stanie porządku konstytucyjnego w państwie²¹. W trakcie rozpatrywania sprawy i podejmowania rozstrzygnięcia przez Radę jej przewodniczący i członkowie mają równe prawa. Od tej ogólnej reguły istnieje jeden konstytucyjny wyjątek. Otóż w przypadku równego rozłożenia głosów w Radzie głosem rozstrzygającym jest głos przewodniczącego (art. 71 pkt. 2 konstytucji). W celu wykonania swoich zadań Rada ma prawo żądać i otrzymywać dokumenty, materiały i informacje od wszystkich państwowych organów i organizacji. Może ona także zlecać sporządzenie opinii i ekspertyz naukowych, za wyjątkiem ekspertyz i opinii dotyczących materii konstytucyjnych.

Kontrola konstytucyjności prawa jest realizowana przez Radę w dwóch formach, a to w formie kontroli prewencyjnej, czyli uprzedniej, oraz w formie kontroli represyjnej, czyli następczej. Pierwsza forma oznacza weryfikację konstytucyjności aktu normatywnego przed jego podpisaniem przez prezydenta, podczas gdy istotą drugiej z form kontroli jest weryfikacja konstytucyjności już obowiązującego aktu normatywnego, ale także rozstrzygnięcie – w razie powstania sporu – o ważności wyborów czy referendum ogólnokrajowego. Jak podnosi się w rodzimej, kazachstańskiej doktrynie, każda z tych form ma swoje wady i zalety. Zaletą kontroli prewencyjnej jest to, że zapobiega wprowadzeniu do obrotu prawnego niekonstytucyjnego aktu normatywnego, a tym samym sprzyja stabilności prawodawstwa. Za wadę kontroli prewencyjnej uznaje się natomiast to, że stanowi ona formę zewnętrznej ingerencji w postępowanie ustawodawcze. Zalety i wady kontroli następczej są akurat odwrotne. Kontrola prewencyjna ma charakter abstrakcyjny, a kontrola konkretna zasadniczo ma charakter konkretny²². W praktyce dominującą formą kontroli w pracy Rady Konstytucyjnej jest kontrola prewencyjna, podobnie jak to ma miejsce w przypadku analogicznego organu we Francji.

Rozstrzygnięcia Rady Konstytucyjnej wchodzą w życie natychmiast, to jest w dniu ich przyjęcia, i rodzą skutek prawny *ex nunc*. Mają charakter ostateczny, zatem nie podlegają zaskarżeniu. Obowiązują one – jak stanowi art. 74 pkt 3 – na całym terytorium Republiki.

²¹ G. Sapargalev, *op.cit.*, s. 405.

²² *Ibidem*, s. 403.

Corocznie Rada Konstytucyjna przedkłada parlamentowi, a parlament na wspólnym posiedzeniu izb wysłuchuje sprawozdania Rady o stanie konstytucyjności prawodawstwa w Republice (artykuł 53 pkt. 6 konstytucji). W sprawozdawczej praktyce Rada nie ogranicza się do prezentacji stanu konstytucyjności prawodawstwa, ale przedstawia także dane dotyczące jej działalności. Dane te mogą być wykorzystywane przez parlament w pracach legislacyjnych. Sprawozdania nie czyni się przedmiotem parlamentarnej debaty.

V.

Podsumowując, Rada Konstytucyjna Republiki Kazachstanu jest organem o kompetencjach mieszanych, to znaczy zarówno o kompetencjach orzeczniczych, z uwzględnieniem wiodącej roli badania konstytucyjności aktów normatywnych, głównie w trybie prewencyjnym, jak i o licznych kompetencjach pozaorzeczniczych. Pozostaje w ścisłych związkach z prezydentem republiki, których intensywność na gruncie europejskim nie znajduje odpowiednika, zwłaszcza po zmianach konstytucji z 2007 r., dodatkowo wzmacniających pozycję prezydenta względem Rady. W warstwie formalnonormatywnej kazachstańska Rada Konstytucyjna wykazuje pewne podobieństwo do swego francuskiego pierwowzoru.

Literatura

- Amandykowa Koszkieowna S., Malinowski W.A., *Rola Trybunału Konstytucyjnego Republiki Kazachstanu w kształtowaniu rodzimej nauki konstytucyjnej*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. LXXXVII.
- Bajhanova D.M., *Konstitucionnyj Sovet RK i ego dejatelnost po zaszcite prav i svobod czeloveka i graždanina*, „Pravovaja reforma w Kazachstanie” 2008, nr 2(42).
- Bodio T., Mołdawa T., *Konstytucje państw Azji Centralnej. Tradycje i współczesność*, Warszawa 2007.
- Sapargalev G., *Konstitucionnoe pravo Respubliki Kazachstan*, Akademiczeskij kurs, Almaty 2007.
- Sapargalev S.G., *Konstitucionnoe pravo Respubliki Kazachstan*, Almaty 1998.
- Szymanek J., *Ustrój konstytucyjny Kazachstanu*, Warszawa 2013.